

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Kód ITMS: 26130130051

číslo zmluvy: OPV/24/2011

Metodicko – pedagogické centrum

Národný projekt

**VZDELÁVANÍM PEDAGOGICKÝCH ZAMESTNANCOV
K INKLÚZII MARGINALIZOVANÝCH RÓMSKYCH KOMUNÍT**

Marianna Guláková

BÁBKOVÉ DIVADLO

2014

Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum,
Ševčenkova 11, 850 01 Bratislava

Autor UZ: Mgr. Marianna Guláková

Kontakt na autora UZ: <ZŠ S MŠ ZBOROV, Školská
478,086 33 Zborov
, skolzborov@centrum.sk>

Názov: <**Bábkové divadlo**>

Rok vytvorenia: <2014>

**Oponentský posudok
vypracoval:** Mgr. Ivica Clementová

ISBN 978-80-565-0549-6

Tento učebný zdroj bol vytvorený z prostriedkov projektu Vzdelávaním pedagogických zamestnancov k inklúzii marginalizovaných rómskych komunít. Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov Európskej únie.

Text neprešiel štylistickou ani grafickou úpravou.

Obsah

Úvod	4
Bábkové divadlo.....	5
História bábkového divadla u nás	6
Druhy bábok.....	8
Bábka v klasickom bábkovom divadle.....	8
Bábka vedená zospodu	8
Bábka vedená zhora	10
Bábka vedená zozadu	12
Zvláštne bábky	13
Tvorba maňušky z ponožky	13
Záver.....	19
Zoznam použitej literatúry	20

Úvod

Pri výučbe je dôležitá predovšetkým zmysluplnosť. Učiteľ nemusí učiť len formou výkladu, veľmi dôležité je zapojiť pri výučbe viac zmyslov. Čím viac zmyslov je zapojených, tým má väčšiu šancu na zapamätanie. Divadlo pre deti dokáže obratom stvárniť realitu života. Stane sa akousi výpoveďou o subjektívnom zážitku objektívnej skutočnosti, je schopné pôsobiť komplexne, nenásilne naviesť v životných hodnotách k samostatnej orientácii.

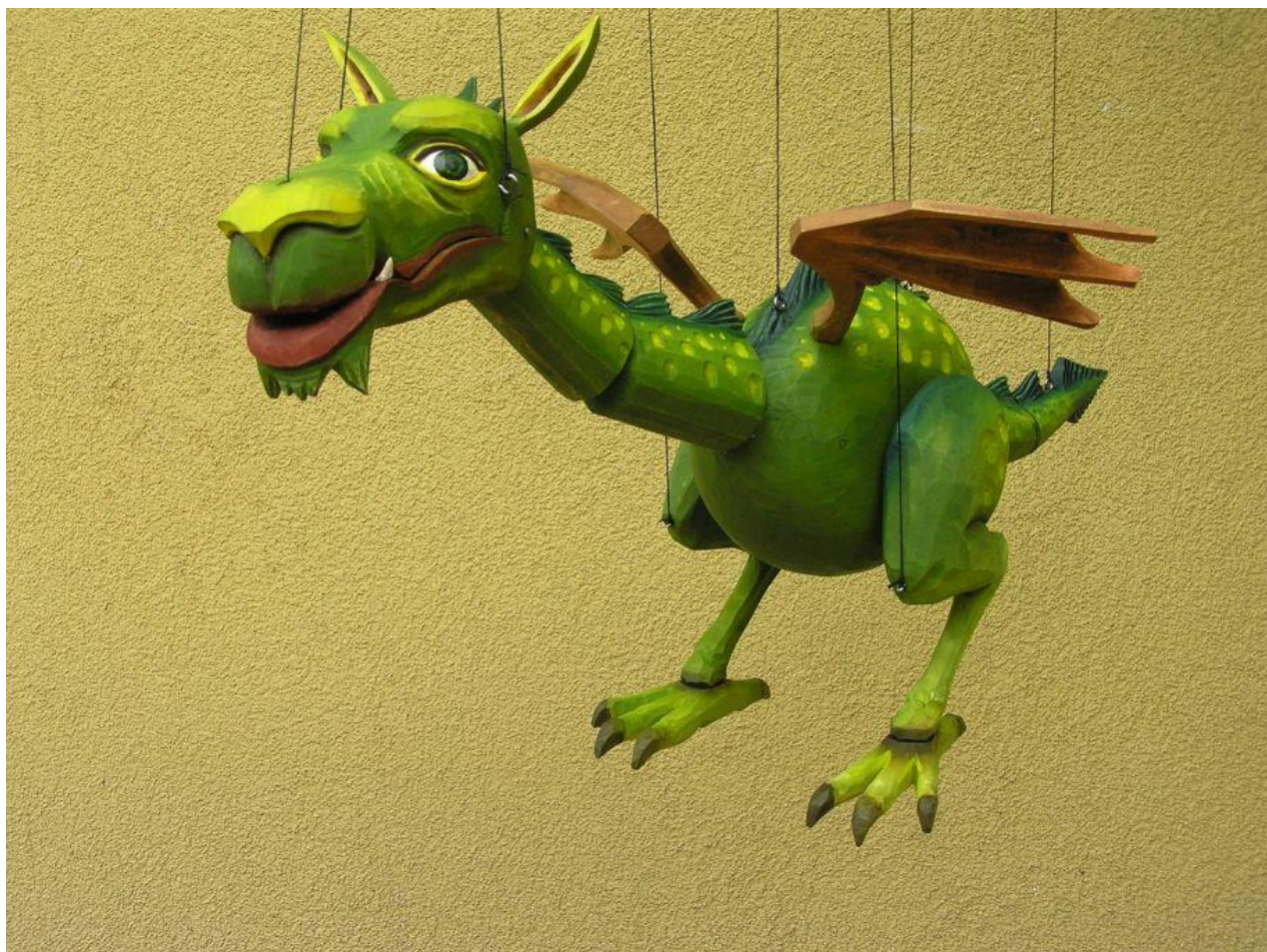
Bábkové divadlo

Bábkové divadlo patrí k vôbec jednému z najstarších umení, ktoré vzniklo už v dobe kamennej, napriek tomu je to umenie najmenej preskúmané. Bábková hra sa môže pýšiť bohatou tradíciou, ktorá začala už v dobe kamennej a siaha až do súčasnosti. História bábkového divadla siaha až do Indonézie, Japonska, Číny, Indonézie a Indie. Je možné, že predstavuje vôbec najhodnotnejšiu tradíciu.

Počiatky európskeho bábkarstva sa radí už do staroveku . V tom čase síce bábkové divadlo prijímalo z domácich folklórnych tradícií všeličo, ale v niektorých prípadoch na ne zapôsobili aj rôzne vzory a vplyvy z Orientu. Počas niekoľkých storočí a predovšetkým od sklonku 16. storočia si bábkové divadlo „Starého sveta“ dalo dohromady svoj vlastný štýlový stereotyp . Sústredilo sa najmä na snahu stať sa čo najprekvapivejšou a tiež najdokonalejšie

napodobňovaním hereckej scény. V repertoári týchto profesionálnych, a takmer bez výnimky putovných scénok sa až do polovice 19. storočia neobjavovala rozprávka. Svet zvieracích typov, ktorý bol v nemalej miere zastúpený v orientálnych bábkových kultúrach, našiel svojho jediného predstaviteľa v koníkovi javiskového šaša. Ako pozostatok javiskových atrakcií z dôb renesancie a baroka sa objavoval drak.

História bábkového divadla u nás

Najstaršie správy o bábkovom divadle na Slovensku siahajú až do doby Rakúsko-uhorskej monarchie. Už od konca 16. storočia kočovali po európskych krajinách nemecké a talianske divadelné spoločnosti. V rokoch 1760 – 1770 vystupoval v Bratislave, Trnave a Košiciach nemecký bábkár Jozef Hilverding a v tom istom období vystupoval v Košiciach aj bábkár Albert Bienfait. Začiatkom 19. storočia začínajú na Slovensko prichádzať moravskí a

českí kočovní bábkari, najmä z oblasti moravského Slovácka. Jazyková a kultúrna príbuznosť im umožnila ľahkú komunikáciu, a tak putovali predovšetkým po krajoch západného, stredného a severného Slovenska. Ich repertoár vychádzal z činoherného a hudobného divadla. Boli v ňom stopy po rytierskych hrách a námety známych operných a dramatických diel (Don Juan, Zbojníci atď.). Bábkové divadlo malo zábavný ráz a často bolo spojené s artistickými a kúzelníckymi produkciami. Najrozšírenejšou hrou medzi kočovnými bábkarmi bol Faust. Významným českým bábkárom 19. storočia bol Václav Matěj Kopecký. Za prvého slovenského bábkara sa považuje Ján Stražan, ktorého takmer všetkých osem detí sa taktiež venovalo bábkarstvu. Medzi ďalšie významné bábkarské rody v dejinách ľudového bábkarstva na Slovensku patrí rodina Anderleovcov z Radvane.

Vystúpenie Michala Václava Anderleho, 30-te roky 20. storočia (foto: archív ŠVK – LHM Banská Bystrica)

Druhy bábok

Poznáme viacero druhov bábok. Bábka môže byť umiestnená nielen do priestoru bábkového divadla, ide o priestor určený len pre hru s bábkami, ale tiež môže hra s bábkou prebiehať v rovnakom priestore, kde vystupuje živý herec ako partner bábky.

Bábka v klasickom bábkovom divadle

Túto formu možno považovať za „najčistejší“ tvar bábkového divadla. Základným prvkom je zakrytie vodičov bábok. Bábka v klasickom bábkovom divadle je podľa spôsobu vedenia rozdelená do niekoľkých typov:

Bábka vedená zospodu (spodové bábky) - charakteristickým znakom je, že neexistuje skutočná podlaha, po ktorej bábky chodia. Bábkoherc (vodič) je zakrytý paravánom a bábku vodí nad svojou hlavou. Sem patrí:

- **Maňuška** - základom maňušky je ľudská ruka . Ruka môže byť holá, v rukavici alebo oblečená do ponožky. Na vedenie maňušky môžeme využiť celú ruku alebo len jednotlivé prsty, tak nám vznikne tzv. prstová bábka . Keď pre vedenie bábky využijeme obe ruky, potom také bábke hovoríme dvojručné maňuška.

Maňuška
s veľkou guľatou
hlavou

- **Javajka** - bábka, ktorá vznikla na ostrove Jáva. U nás sa rozšírila na konci štyridsiatych rokov 20. storočia. Jej technológia má orientálny pôvod, ale javajka je českými bábkohercov pretváraná a vylepšovaná. Hlava bábky je rukou držaná na kolíku a celá ruka vytvára telo bábky. U orientálneho vzoru je kolík pretiahnutý až pod bábku. Ruky sú ovládané dlhými tyčkami zvanými čempurity, ktoré sú pripevnené k dlaniam, čo bábke umožňuje veľké gestá. V hraní rukami a hlavou sú jej vlajkové výrazové prostriedky. Nohy, ak je bábka má, sú iba visiace. Táto bábka má v českom prevedení rad zložitejších obmien.

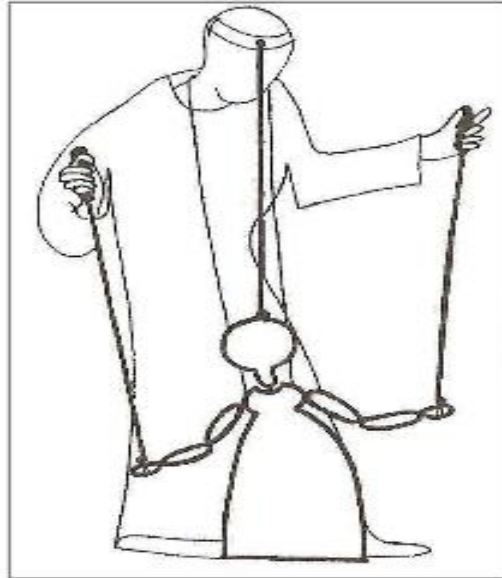

Javajka
s voľne riasenými
záhybmi plédu, plášťa
alebo dlhého rúcha

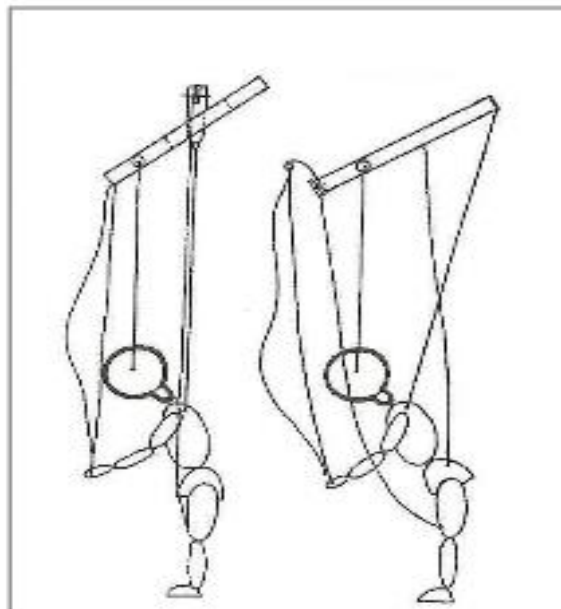
- **Spodové marionety** - pôvodná inšpirácia je pravdepodobne v orientálnej javajke. Vedenie sa posunulo pod bábkou, ale o to horšie sa vodičom bábkou nad hlavou vedú. Na rozdiel od javajky má spodové marionety ruky aj nohy, ktoré sú pohyblivé a nemusí byť nutne upevnené na čempurity. Bábkou môže pochodovať, niektorá zase robí kotrmelce alebo lezie po rebríku.

Bábkou vedená zhora (závesná bábkou) - V tomto prípade je nutné zakryť priestor nad bábkou aj za ňou, pretože bábkoherec nie je úplne svojím telom nad priestorom scény a pozadia vykryva spodnú časť vodiča . Nutnosť umiestniť bábkohercov do určitej výšky vyžaduje vybudovať pre neho nosnú konštrukciu.

- **Marionety na drôte** - bábkou, ktorej hlavou prechádza drôt a pokračuje ďalej v jej osi. Ruky a nohy môžu byť voľné alebo sú jej ruky pripevnené na nitiach.

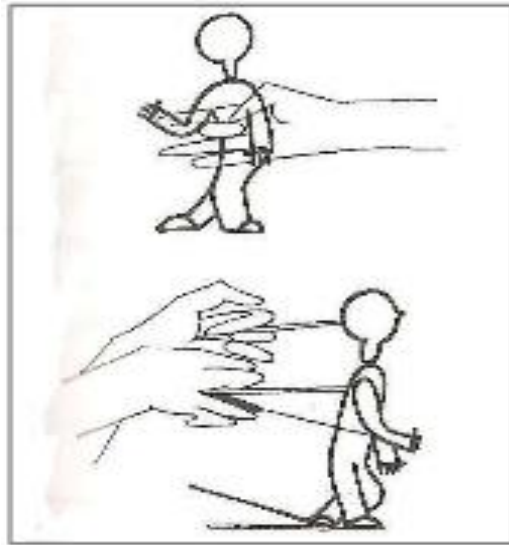

- **Marionety na nitiach** - drôt je tu nahradený niťami, ktoré preberajú striedavo hlavnú váhu bábky. Ak bábka hrá v predklone alebo hlavou, visí na nitiach chrbtových, ramenných alebo kostrčových. Ak bábka hrá vzpriamene, visí na nitiach hlavových, prípadne sa všetky na jej váhe podieľajú. Nite sú pripevnené na vahadlo, ktorého nakláňaním sa prenáša váha bábky.

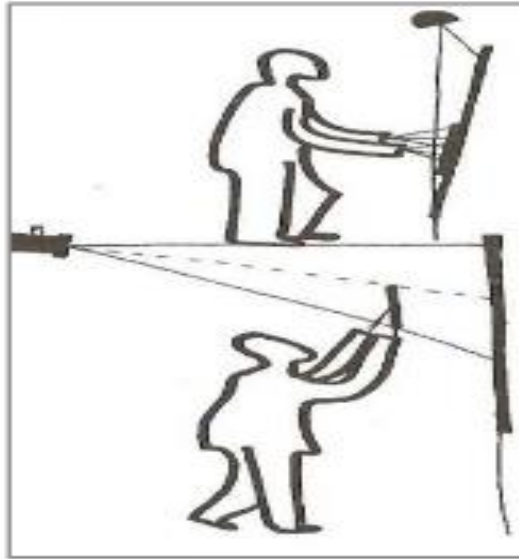

Bábka vedená zozadu

- **Manekýn** - ide o všetky bábkky vedené zozadu. Manekýn sa stal jednou z najpoužívanejších bábkarských techník predovšetkým vďaka jednoduchosti ovládania. V klasickom divadle sa takmer nevyskytuje. Jeho nástup súvisí s obľubou čierneho divadla (tieňohra). Bábka môže byť vedená skrytým vodičom alebo je vodič, ale aj živý herec na scéne videný spolu s bábkou.

- **Tieňohra** - bábka je pritlačená zozadu na plátno, ktoré je osvietené rozptýleným svetlom šikmo zhora. Na plátno sú premietané tieň plošných bábok. Bábka je ovládaná tyčkami (čempurity). Tieto tyče udržujú vodičové ruky v dostatočnom odstupe od vysvieteného priestoru pre hru bábok a predmetov.

Zvláštne bábky - vznikli na základe snahy o rozšírenie klasických bábkových technológií a sú teda ťažko zaraditeľné medzi ostatné klasické typy bábok. Ide o bábky veľkých rozmerov, na celom svete sa ich rad objavuje predovšetkým v najrôznejších karnevalových i rituálnych sprievodoch. Patria sem napríklad:

- **Bábka prilbová** - hlava bábk
- **Bábka krosnová** - obrovské bábk
- **Bábka tyčová** - bábka je nosená ako prapor. Hlava a ruky sú upevnené na tyči a vodičmi sú skryté pod odevom bábk

Tvorba maňušky z ponožky

Potrebujeme: Ponožku, farebné nite, farebné gombíky, ihlu, kúsok látky, nožnice, vlnu, špendlíky

1. Z kúska farebnej látky vystrihneme „oči“, ktoré priložíme na miesta, kam ich našijeme.

2. Ihlou a niťou prišijeme gombíky s kúskami látok k ponožke.

3. Ihlou a farebnou niťou obsijeme „oči“ maňušky.

4. Obmotáme si prsty na ruke farebnou vlnou aspoň 20-krát. V strede medzi prstami to zviažeme a na bokoch prestrihneme z jednej aj z druhej strany. Urobíme to dvakrát.

5. Fúzy a ofinu maňušky prišijeme na miesta kam patria.

6. Ruku vložíme do maňušky.

7. A môžeme sa hrať.

Záver

Bábkové divadlo je teda tvorivý prejav viditeľných alebo neviditeľných hercov, ktorí prostredníctvom bábkky sa menia pred zrakom obecnstva, pred jeho zrakovým a sluchovým vnímaním postavy alebo predmety rôzneho významu. Je neodmysliteľnou súčasťou rozvoja kultúry, vzdelania a výchovy našich detí a mládeže. Teraz už vieme, že je to špecifický druh divadelného umenia, v ktorom herca čiastočne nahrádza bábka.

Zoznam použitej literatúry

- [1] <http://cs.wikipedia.org/wiki/Loutka>
- [2] <http://theses.cz/id/dxe1wx/85824-255142809.pdf>
- [3] www.materskecentra.sk/
- [4] <http://letitia-tiba.blogspot.sk/2012/10/kuk-zemiakova-manuska.html>
- [5] http://www.snk.sk/swift_data/source/casopis_kniznica/2006/september/60.pdf
- [7] <http://www.loutky-marionety.cz/images/D/Drak-vk012a.jpg>
- [8] <http://www.snm.sk/?muzeum-babkarskych-kultur-a-hraciek-stale-expozicie&clanok=historia-a-sucasnost-slovenskeho-babkoveho-divadelnictva>
- [9] <http://www.riseloutek.cz/cs>
- [10] http://www.snk.sk/swift_data/source/casopis_kniznica/2006/september/60.pdf